

DIMENSIUNEA ECUMENICĂ INTRINSECĂ A EVANGHELIEI. ADAPTARE CULTURAL – LINGVISTICĂ ȘI MOTIVAȚIE BIBLICĂ LA IRINEU DE LYON

PR. DRD. CLAUDIU-MARIUS CIASCAI*

ABSTRACT: According to Irenaeus' point of view, the Gospel is endowed with an intrinsic ecumenical dimension, because the teachings of the Gospel had to be preached all around the world. He was convinced of the necessity and the obligation of fulfilling the commandment left by Jesus to his Apostles and apprentices. Accordingly, Irenaeus was convinced of the necessity to evangelize all the people, and this necessity drew its source from the Gospel itself and from its "divine empowerment", the final purpose being the redemption of the entire humankind. The aim of the present study is to illustrate the evolution and the complexity of the ecumenical dimension of the Gospel and at the same time the theological evolution of one of the most representative Fathers of the first centuries, Saint Irenaeus of Lyon. He understood perfectly the power of dialogue and of pastoral mission, mission that was directed not only towards the Christians, who at that time were somewhat confused by the multitude of doctrines, but also towards the pagans to whom he presents the message of the Gospel about the love of Jesus Christ.

KEYWORDS: unity, Church, Gospel, dialogue, ecumenical, Irenaeus, mission, love.

INTRODUCERE

Biserica a fost nevoită chiar de la începuturile ei să lupte împotriva ereticilor și schismaticilor care îi sfâșiau unitatea doctrinală, morală și administrativă. Luptele interne care vizau direct mărturisirea credinței, provocau tulburări nefericite și amenințau existența însăși a Bisericii. În fața unei asemenea situații Sfântul Irineu a înțeles că elementele vitale pentru păstrarea unității ecleziale sunt dialogul, misiunea și puterea cuvântului.

În contextul ereziilor cu care se confrunta episcopul de Lyon este de înțeles că el acordă o atenție deosebită procesului de instruire, învățare a slujitorilor Bisericii, mai ales cu privire la slujirile sacramentale, iar această preocupare a sa vine din dorința de administrare în condiții valide a Euharistiei, Taina prin care se asigură creșterea și dezvoltarea fiecărui creștin în parte și, în consecință consolidarea unității Bisericii. Episcopul de Lyon are un merit deosebit în păstrarea unității bisericești, precum și în

formarea unor adevăruri fundamentale privitoare la cuprinsul, structura, întinderea și funcționarea Bisericii care era asaltată de numeroase erezii.

DIALOG ȘI ADAPTARE CULTURAL – LINGVISTICĂ CA METODĂ MISIONARĂ

Sfântul Irineu s-a născut în Smyrna¹. În tradiția ortodoxă aceasta este opinia generală, însă chiar dacă nu s-a născut în Smirna, în mod cert trebuie să fi provenit dintr-o zonă apropiată în Asia Mică, unde limba greacă era *lingua franca*. Când s-a stabilit în Lungdunum, Galia (azi Lyon în Franța), în a doua jumătate a secolului al II-lea, nu a resimțit atât de puternic barierele lingvistice, însă diferențele culturale au fost îndeajuns de mari pentru a-i crea destule dificultăți de adaptare, mai ales atunci când a intrat în cler și și-a început activitatea pastorală și misionară.

Pe vremea lui Irineu celții erau prezenți în Galia, precum și în alte părți ale Europei de sute de ani².

La fel și tradițiile păgâne. Ele au existat înainte de apariția creștinismului și continuau să facă parte din viața populațiilor și după aceasta, astfel că, deși după cucerirea romană zeii celților păgâni primiseră nume romane, obiceiurile și tradițiile locale au rămas la fel de puternice în conștiința oamenilor³.

În secolul al treilea, *legua* (leghea) celtică a fost reintrodusă în locul milei romane, ca unitate de măsurare a distanțelor⁴.

Lugdunum, care însemna „fortăreața zeului Lug”, a rămas centrul întâlnirilor anuale ale demnitarilor triburilor din acea regiune. Cu excepția interzicerii sacrificiilor umane și impunerea cultului împăratului, religia locală nu a fost suprimată de către autoritățile romane. Păgânismul celtic, vechi de secole, era o realitate istorică în împrejurimile Lyonului, așa încât o misiune creștină în aceste locuri era nu numai un act de curaj, ci o adevărată aventură, pe care însă Irineu și-o va asuma. Evanghelizarea acestora a reprezentat, probabil, una dintre cele mai mari reușite ale sale.

Deși în Lungdunum, ca parte a Imperiului Roman, greaca și latina erau limbi oficiale, ele nu erau cunoscute și vorbite de toată lumea, dată fiind compoziția extrem de diversă a populației urbane și rurale. De exemplu, în timpul dinastiilor Flaviană și Antonină (68-192), se pare că marea majoritatea a populației rurale, în contrast cu cea urbană, a fost mai mult decât reticentă în adoptarea limbilor oficiale ale imperiului, folosind în mod curent (sau poate în paralel) limbile lor native, așa cum a

---

* Doctorand la Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea 1 Decembrie, 1918, Alba-Iulia, email: ciascaiclaudiu@yahoo.com.

¹ Vezi Dennis MINNS, *Irenaeus*, T&T Clark, London 2010, p. 26.

² Gerhard HERM, *The Celts: the people who came out of darkness*, Weidenfeld and Nicolson, London, 1976, p. 47.

³ Jean DANIELOU, *Biserica primară. De la origini până la sfârșitul secolului trei*, trad. de George Scrima, Editura Herald, București, 2008, p. 136.

⁴ Herve le FLOCH, *Celții o civilizație originală*, trad. de Alexandra Maria Născuțiu, Editura „Prietenii Cărții”, București, 2002, p. 121.

fost cazul țăranilor din Frigia și Galatia, berberilor din Africa, celților din Britannia și Galia, ibericilor din Spania, germanilor de pe Rin, tracilor și ilirilor din Peninsula Balcanică și sutelor de triburi semite și non-semite din Asia Mică și Siria⁵.

În secolul al treilea, latina a fost îmbrățișată de galii care doreau să aibă parte de educație și să cunoască cultura latină, dar avocații încă recunoșteau validitatea documentelor scrise în galică⁶.

Pe de altă parte, limba vorbită mai ales de populațiile rurale era limba lor nativă sau „limba inimii”. Era o perioadă a pluralității lingvistice și religioase care avea farmecul ei, însă diversitatea aceasta extraordinară reprezenta un obstacol important în calea unui misionar ca episcopul Irineu care milita pentru *unitate în diversitate* prin intermediul asumării aceleași credințe, manifestată într-o manieră specifică fiecărui grup în parte. De aceea, convins că mesajul evanghelic își pierde din forța și convingerea lui prin traducere (făcută, de multe ori în chip defectuos) ia decizia să învețe limba celor pe care avea de gând să-i convertească. Este o decizie extrem de inspirată ale cărei consecințe se vor vedea în rezultatul misiunii episcopului printre păgânii galo-celți din jurul Lyonului. În mod cert, i-a fost mai ușor cu grecii și latinii din aceași regiune. Pe de altă parte, el era conștient de limitele impuse de cunoașterea unei limbi sau a unui dialect barbar în adoptarea unui discurs elegant, cu formulări complexe și fermecătoare. Ceea ce era foarte important pentru el era transmiterea mesajului simplu, direct, adaptat contextului social și nivelului de înțelegere a auditorilor, și nu forma expunerii, lucru pe care-l mărturisește fără nici un fel de reținere:

„Să nu vă așteptați de la mine, cel care am trăit printre Celți, și m-am obișnuit să folosesc în mare parte un dialect barbar, să dau dovadă de valențe retorice, pe care nu le-am învățat niciodată, sau de o stăpânire excelentă a tehnicii compozitiei, pe care nu am practicat-o niciodată, sau vreo frumusețe și persuasiune (putere de convingere) a stilului, pe care nu pretind că o am.”⁷

Dacă limbile greacă și latină erau folosite în orașe, în administrația centrală sau locală, iar redactarea documentelor oficiale se făcea exclusiv în aceste limbi, se pune întrebarea de ce ar fi avut nevoie Irineu să folosească un „dialect barbar”, pentru a-și îndeplini lucrarea? Răspunsul nu pare a fi greu de dat. Dacă în oraș se adresa unei populații care, indiferent de proveniență și de tradiții, stăpâna într-o anumită măsură limbile oficiale, la sate însă el era nevoit să predice oamenilor mai puțin educați care aparțineau diferitelor triburi și care vorbeau numai (sau în special) în limba lor maternă. Chemarea la convertire la creștinism în limba poporului, pe care el o simțea și o înțelegea în profunzimea ei semantice și spirituale, era mult mai convingătoare. Iar Irineu, bun psiholog, fin diplomat și mare păstor, a înțeles perfect acest lucru.

⁵ F. BOHĂLȚEA MIHUȚ, *Structuri sociale și economice*, în *Istoria Romei Antice*, Editura Fundației România de Măine, București, 2004, p. 36.

⁶ Dan GRIGORESCU, *Druzii și lumea lor enigmatică*, Editura Universul, București, 2003, p. 49.

⁷ Cf. *AH II*. Pref 2.

Cuvintele rostite de Irineu în prefața lucrării sale (AH) a produs o anumită confuzie și a permis unora mai excentrici să creadă că ar fi de origine celtă⁸ și că învățarea unui nou dialect ar fi un lucru firesc, iar folosirea lui zilnică dovedește o cunoaștere mai degrabă superficială a limbii grecești⁹. Poate că interpretarea corectă a afirmațiilor lui Irineu ar fi aceea potrivit căreia cunoștințele mai sărace ale limbii grecești se datorează interacțiunii sale frecvente (poate zilnice) cu vorbitorii de limbă celtă.

Altfel spus, cuvintele Sfântului Irineu au fost înțelese în mod diferit de cercetători.

Unii consideră că ele arată foarte clar că pentru Irineu limba greacă ar fi fost a doua sau chiar a treia limbă vorbită¹⁰.

Cu alte cuvinte, într-o interpretare logică am ajunge la concluzia că meritele sale în convertirea populațiilor galo-celtice din jurul Lyonului sunt exagerate pentru că el cunoștea limba celtă și învățarea unuia sau mai multe dialecte n-a reprezentat o mare problemă. Chiar dacă ipoteza unei origini celte ar sta în picioare – deși nu există nicio dovadă în acest sens – nimic nu-i poate știrbi din meritele sale incontestabile, și anume propovăduirea Evangheliei lui Hristos printre păgâni și convertirea acestora la creștinism într-o vreme în care însăși existența și mărturia creștinilor era un act de mare curaj.

Alții, cu mai multă dreptate, cred că exprimarea sa din prefața lucrării nu confirmă în niciun fel ipoteza prezentată mai sus, ci din contră arată modestia episcopului de Lyon care nu se consideră un mare orator, care excelează prin suplețea, armonia și frumusețea discursului. Este de fapt scuza unui om învățat pentru scăderile stilului său literar, într-o manieră pur convențională, obișnuită a timpului. Altfel spus, declarația din *Prefață* (1.3) reprezintă mai degrabă o clarificare literară sub forma unei scuze, care ar putea fi explicată printr-un exemplu asemănător, și anume cel al poetului Ovidiu aflat în exil la Tomis¹¹.

Această a doua ipoteză este mult mai convingătoare pentru că ea propune o analiză mai precaută a afirmațiilor cu privire la cunoștințele lingvistice ale episcopului de Lyon și la capacitatea sa de a se exprima în mai multe limbi și dialecte, ceea ce i-a permis să desfășoare o activitate misionară și pastorală unică în vremea sa.

De altfel, au existat și alți oameni excepționali în primele veacuri, așa cum a fost Ulfilas, care în anul 350 a inventat o scriere Bothis și i-a învățat pe oameni Scripturile folosind propria lui traducere. Prin urmare, nu putem fi pe deplin siguri de metodele pe care un predicator mărunț dintr-un mic oraș din Africa sau Pont sau din alte ținuturi, le-ar fi aplicat pentru a-și atinge scopurile misionare¹².

La fel și în cazul episcopului de Lyon, nu putem ști cu certitudine ce s-a întâmplat, în ce măsură a folosit limba greacă, sau limba celtică sau anumite dialecte. Dar

⁸ D. BERCIU, *Lumea celților*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1970, pp. 121-130.

⁹ Wigan W. HARVEY, *Sancti Irenaei: Episcopi Lugdunensis. Two volumes*, Typis academicis, Cantabrigae, 1857, p. 231.

¹⁰ Wigan W. HARVEY, *Sancti Irenaei: Episcopi Lugdunensis*. p. 231.

¹¹ Robin Lane FOX, *Paganas and Christians*, Penguin, London, 1989, p. 286.

¹² Robin Lane FOX, *Paganas and Christians*, p. 286.

dacă a folosit un anumit dialect celtic n-ar trebui ca acest lucru să surprindă pentru că, trăind printre ei, „se obișnuise să folosească dialectul lor”, mai ales că fiind originar din Asia Mică nu era total străin de anumite dialecte celtice¹³.

Ceea ce știm însă, este că obiectul preocupărilor sale sunt cei lipsiți de experiență, cei naivi, și oamenii simpli (I Pref. 1. 315) și că misiunea sa a fost încununată de succes, iar o mare parte din triburile păgâne aflate în împrejurimile cetății s-au convertit la creștinism datorită activității lui.

Misiologii consideră metoda lingvistică adoptată de Irineu ca una de ajustare, acomodare, adaptare, sau chiar de contextualizare¹⁴. Multe studii privind activitatea transculturală indică dezirabilitatea și chiar necesitatea de a lucra adoptând limbajul și obiceiurile locale pentru a realiza o comunicare plină de sens. Dacă preocupările lui Irineu au fost mai degrabă pastorale decât evanghelice, acest lucru nu are o mare importanță. Faptul că el a făcut eforturi pentru a se adapta la condițiile date relevă sensibilitatea culturală de care a dat dovadă, chiar dacă n-ar fi avut o părere foarte bună despre dialectul local celtic.

DIPLOMAȚIE ECUMENICĂ

Chiar dacă Biserica este obligată să respecte anumite doctrine universale, din perspectiva istorică a trebuit întotdeauna să se păzească pe sine de amenințările credințelor locale sau provinciale.

Sfântul Irineu a fost un adevărat vizionar în câmpul tactic misionar al primelor veacuri creștine. Preocupat în primul rând de păstrarea unității Bisericii, el a căutat permanent să-și păzească comunitatea și credincioșii în fața amenințărilor gnostice locale și pentru aceasta a încercat să le cunoască învățătura, s-o expună și s-o combată prin argumente biblice, raționale și morale. Cu toate acestea, nu a adoptat o poziție agresivă, care ar fi condus la escaladarea conflictelor, ci una persuasivă, apelând la toate mijloacele pașnice de convingere.

De aceea, el poate fi considerat un model de *misionar ecumenic* pentru că, fără a-i demoniza pe adversari sau fără a subaprecia cultura celor pe care dorea s-i convertească a știut să-și folosească din plin calitățile de mediere, de dialog, de convingere. Așa se face că, indiferent de convingerile sale interioare, a reușit să creeze punți de legătură între oameni de culturi, de credințe, de etnii și de tradiții lingvistice diferite, predicându-le Evanghelia lui Hristos fiecăruia după nivelul lui de înțelegere și de așteptare. De aceea, cred că activitatea sa misionară a avut de la început și o *dimensiune ecumenică* foarte clară pentru că scopul său final a fost acela de a-i aduce pe toți la cunoașterea adevărului, la păstrarea și consolidarea unității iubirii dintre oameni și la propovăduirea acesteia prin dialog intercultural.

¹³ Pentru o analiză sumară a conținutului Against Haereses vezi James R. PAYTON jr., *Irenaeus on the Christian Faith. A Condensation of Against Haeresis*, James Clarke & Co, Cambridge, 2012, p. 131.

¹⁴ Nichita RUNCAN, *Istoria Literaturii Patristice din perioada Persecuțiilor Anticreștine*, Editura Europolis, Constanța, 1999, p. 24.

Prin urmare, misiologii și cercetătorii metodologiilor misionare, ar trebui să analizeze cu mare atenție viața și activitatea acestui mare misionar creștin pentru că vor descoperi, fără îndoială, surse importate de inspirație.

MISIUNE PASTORALĂ: MOTIVAȚIE, CONTINUITATE ȘI CONVERTIRE

Sfântul Irineu a fost un misionar inspirat și foarte bine organizat. Misiunea sa n-a fost niciodată întâmplătoare, ci planificată în detaliu, respectând toate regulile unei asemenea acțiuni, în concordanță cu situația concretă a locurilor și a comunităților vizate. Mai mult, ea s-a desfășurat într-o legătură directă cu motivația sa sinceră care l-a însoțit de-a lungul întregii sale vieți¹⁵.

În același timp, este absolut necesar să ne aducem aminte de situația extrem de dificilă în care el și-a desfășurat activitățile misionare și pastorale.

Ne aflăm în plină perioadă de persecuție a creștinismului de către împărații romani. Irineu îi succede în scaunul episcopal de la Lyon lui Pothin care suferise moarte martirică în timpul unei persecuții scurte dar brutale declanșate în timpul împăratului Marcus Aureliu. Istoricul Eusebiu descrie persecuția drept păgânism împotriva popoului lui Dumnezeu și dă detalii despre multe persoane care au fost ucise¹⁶. Situația populației din Galia era destul de complexă. Creștinii erau pândiți de nenumărate pericole; guvernarea romană le era ostilă, iar populația celtică nu era dispusă să renunțe așa ușor la practicile și obiceiurile lor vechi de secole. Statutul unui preot al Bisericii creștine din Lyon era unul nesigur, întrucât persecuțiile puteau începe oricând, la un singur semn al împăratului. Roma nu încuraja propovăduirea creștinismului. Din contră, de multe ori a fost centrul de iradiere a persecuțiilor. De aceea, inițiativa episcopului Irineu de a scrie o serie de epistole pentru îndreptarea celor rătăciți și întoarcerea la dreapta credință a schismaticilor¹⁷, reprezintă nu numai o dovadă a experienței sale pastoral-misionare, ci și una de curaj aproape martiric. Cei care sunt mai sceptici în privința motivației acțiunilor episcopului de Lyon nu trebuie să confunde puterea mărturisirii lui Hristos cu orice preț, chiar și cu prețul vieții, cu dorința dobândirii de slavă și glorie pământească. Sfântul Irineu era un om foarte bine orientat în politica religioasă a vremii sale, însă totodată destul de pragmatic ca să știe ce trebuie să facă, cum să procedeze și când să acționeze.

Nu cunoaștem cu exactitate toate aspectele care au stat la baza motivației lui Irineu, însă documentele pe care le avem la dispoziție ne îndreptătesc să credem că există o strânsă legătură între caracterul sau natura lui umană, modul de a judeca o situație socială și religioasă complexă, așa cum era cea din Lyon, și acela de a acționa în mod concret. Acest echilibru mental trebuie să fi stat la baza alegerii celor mai bune soluții

¹⁵ Vezi Cains EARLE, *Creștinismul de-a lungul secolelor*, Editura Societatea Misionară Română, Oradea, 1992, p. 143.

¹⁶ Eusebiu de CEZAREEA, *Istoria Bisericească*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1987, p. 106.

¹⁷ Eusebiu de CEZAREEA, *Istoria Bisericească....*, p. 87.

pentru propovăduirea Evangheliei, a consolidării unității între creștini, în ciuda unor deosebiri punctuale, însă nu esențiale, și calitatea, coerența și longevitatea lucrării sale pastoral-misionare. El nu s-a mărginit doar la membrii comunității sale, ci a căutat să-și îndeplinească misiunea în forma ei cea mai convingătoare și mai cuprinzătoare.

MOTIVAȚIA BIBLICĂ A MISIUNII

Înflăcărarea de care dă dovadă pe tot parcursul scrierii lucrării *Contra ereziilor* îl arată încă pe un ierarh plin de afecțiune atât față de comunitatea sa de credincioși, cât și față de cei cărora le propovăduiește cuvântul lui Dumnezeu cu speranța întoarcerii lor sau convertirii la calea cea dreaptă a mântuirii prin Biserica lui Hristos¹⁸.

Acest sentiment de afecțiune este văzut de asemenea ca un factor motivațional, lucru evidențiat de explicațiile autorului și motivele care au stat la baza scrierii lucrării. De altfel, la începutul *cărții a V-a*, el își explică intențiile și obiectivele care au stat la baza scrierii primelor patru cărți. El susține că a descris și respins diferitele erori gnostice, a expus adevărul așa cum este el învățat în Biserică și a prezentat continuitatea dintre prorocii (profeții) Vechiului Testament, Iisus Hristos și Biserica contemporană. De asemenea, susține că a respins ca neadevărate toate întrebările pe care ereticii le-au ridicat, cu un scop foarte precis: să ofere sprijin tuturor celor care au întâlnit sau au intrat în contact cu ereticii, să îi readucă la calea cea dreaptă pe fiii rătăcitori și să îi convertească la Biserica lui Dumnezeu și să întărească, în același timp, mințile neofiților¹⁹.

Rezumând cele afirmate mai sus, credem că Episcopul de Lyon era înzestrat cu multe calități, în primul rând cu cele de misionar autentic, deși există și păreri diferite, potrivit cărora el s-a comportat ca un preot experimentat, dar nu ca un filosof, sau că atunci când a încercat să fie spiritual sau erudit a eșuat, deși „a insuflat căldură sufletească, străduință și zel în credințele de bază ale religiei, pe care le dezvoltă cu un entuziasm concis și convingător”²⁰.

În viziunea lui Irineu, Evanghelia are o *dimensiune ecumenică intrinsecă*, pentru că ea trebuia propovăduită în întreaga lume. El era convins de necesitatea și obligația împlinirii poruncii lăsate apostolilor și ucenicilor acestora direct de către Hristos. Și cum el fusese ucenic al episcopului Policarp care, la rândul lui, îl cunoscuse în mod direct pe Sfântul Apostol Ioan, este posibil ca să fi simțit această datorie ca pe una încredințată și lui direct de Iisus, prin succesiune apostolică. Prin urmare, Irineu credea în necesitatea evanghelizării tuturor popoarelor, iar această necesitate izvora din natura Evangheliei înseși și din „împuternicirea” sa divină, scopul final fiind mântuirea întregii omeniri.

¹⁸ *AH I* Pref. 2. 315.

¹⁹ *AH V* Pref. 526.

²⁰ Igino GIORDANI, *Ecumenismul la Părinții greci*, în: *Observatore Romano*, nr. 157 și 158/10 - 11 iulie (1969), p. 3.

Entuziasmul și determinarea sa se regăsesc în credința că Dumnezeu este prezent în om, iar omul este dator să-I aducă slavă prin primirea și ascultarea Fiului Său întrupat, Iisus Hristos. De altfel, în concepția episcopului de Lyon adevărata chemare a făpturii omenești este aceea de a avea „viziunea lui Dumnezeu” prin lucrarea lui Hristos pentru că așa cum slava lui Dumnezeu este în om, așa și viața omului este dedicată slăvirii lui Dumnezeu²¹.

Realizarea acestui „obiectiv” era condiționat într-o anumită măsură de felul în care oamenii ascultau și înțelegeau Evanghelia (*Contra Ereziilor*, IV, cap. 20.5), învățând despre lucrarea lui Hristos și a Duhului Sfânt ca împlinire a profețiilor Vechiului Testament.

De aceea, și strategia sa misionară bazată pe continuitatea mesajului divin din Vechiul Testament în Noul Testament vine într-un mod firesc și întărește dimensiunea universală a creștinismului. Cu toate că acest universalism este cuprins explicit în texte Evanghelice, se pare că motivația profundă a activității sale vine mai degrabă din Vechiul Testament, pe care-l folosește cu entuziasm în toate lucrările sale. Așa se explică faptul că el face o singură referire la textul clasic din Matei 28,19-20, însă fără a insista asupra poruncii lăsate de Iisus apostolilor săi de a face discipoli în toată lumea. De altfel el îi descrie pe apostoli ca pe niște trimiși ai lui Iisus în lume, care la rândul lor au împlinit chemarea popoarelor. Mai concret, interpretând versetul 19, episcopul de Lyon spune că:

„Domnul a promis că, Duhul sfânt se va pogorî asupra robilor și roabelor lui, ca aceștia să poată proroci și, de asemenea, că Duhul Sfânt „s-a pogorât asupra Fiului lui Dumnezeu... cu El să se sălășluiască în oameni, și să rămână cu ei pentru a-i elibera de vechile lor obiceiuri și a-i (re)noi” primeni întru Hristos”²².

O exprimare destul de ambiguă care lasă loc la interpretări pentru că deși ea conține sensul cooperării, conlucrării harului Duhului Sfânt cu voința noilor convertiți, pune într-un plan oarecum secundar planul divin și mesajul concret, explicit al Mântuitorului față de ucenicii săi.

În schimb, atunci când vine vorba de Vechiul Testament citează din abundență, lăsându-ne impresia că motivația sa misionară vine chiar de la începutul lumii. Cu alte cuvinte, Irineu a crezut că activitatea sa misionară reprezintă o împlinire concretă a făgăduințelor lui Dumnezeu făcută prin profeți pentru Biserica Sa.

Astfel, el face nu mai puțin de 71 de referințe la Geneză (Facere), 47 la Cartea Exodului, 27 la Deuteronom, 90 la Psalmi, 114 la prorocul Isaia, 37 la Ieremia, 9 la Ezechiel și 19 la Daniel²³. Continuitatea Vechiului Testament în Noul Testament este descrisă și atunci când citează Psalmul 2:7, și anume:

---

²¹ Vezi Mary Ann DONOVAN, *One Right Reading? A Guide to Irenaeus*, Liturgical Press, Collegeville/Minnesota, 1997, p. 17

²² AH III, 17. 1.

²³ P. BEUZART, *Essai sur la theologie d Irineu*, Ernest, Leroux, Paris, 1960, p. 45.

„Aceste lucruri nu au fost spuse lui David, deoarece el nu stăpânea peste „toate neamurile,, nici peste tot pământul,, ci el stăpânea doar peste evrei. Așadar este clar că promisiunea de a fi „uns,, pentru a fi împărat peste tot pământul, este făcută către Fiul Domnului, pe care însuși David îl recunoaște ca Stăpânul său, spunând: Domnul a spus Stăpânului meu, stai în dreapta mea”²⁴.

Prin urmare, profeția lui Isaia din capitolul 45, versetul 1, este împlinită prin Hristos ca *Împăratul tuturor neamurilor*.

Sfântul Irineu pare să se identifice pe sine cu aceia care „l-au găsit, pe Dumnezeu, chiar dacă înainte „nu-l cunoșteau”. Mai mult, el se identifică și cu *neamurile*, care au moștenit binecuvântarea lui Dumnezeu, binecuvântare pe care evreii au refuzat-o, așa cum este arătat în Deuteronom 28:44 și 32: 21 (Sec. 95:105).

Argumentele și îndemnul lui sunt prezentate succint în sec. 95:

„Aceasta, preaiubiții mei frați este predicarea adevărului și aceasta este calea spre mântuirea noastră, și acesta este felul de a trăi, vestit de profeți și încuviințat de Hristos, transmis de apostoli și propovăduit de Biserică, în întreaga lume pentru toți copiii ei. Această cale trebuie păstrată în siguranță, cu bună credință și făcându-ne plăcuți lui Dumnezeu prin fapte bune și printr-un caracter profund moral”²⁵.

Analiza tuturor aspectelor motivației sale misionare ancorate în mesajul vechi testamentar despre venirea unui Mântuitor ne conduce la concluzia că episcopul Lyonului credea cu adevărat că el este unul dintre cei prin care mesajul divin trebuie să ajungă la *neamuri*, așa cum mai înainte cu un secol o făcuse prin Sfântul Pavel. De aceea, insistă asupra unor texte biblice vechi care-l așază într-un lanț imaginar al marilor mesagerilor misionari care transcend lumea și istoria ei.

Acest lucru este afirmat și susținut prin citarea fragmentelor din Geneza (Facerea) 9:27 și 10:2-5 referitoare la promisiunea făcută de Noe, fiului său Iafet. Atât în *Contra Ereziilor* cât și în *Dovada predicării apostolice*, Irineu folosește promisiunea lui Noe de a-l „preamări,, pe Iafet ca o referire a propovăduirii și transmiterii Evangheliei chiar în locurile în care își desfășura el activitatea ca episcop: Europa. Pentru Irineu, împlinirea făgăduinței lui Dumnezeu prin venirea unui Răscumpărător în persoana Fiului Său întrupat este o realitate pe care o mărturisește fără putință de tăgadă, atunci când spune:

„Venind El (Iisus) în acele zile ca piatră de temelie, i-a adunat pe toți la un loc, și i-a unit pe cei care erau departe și pe cei care erau apropiați, preamărindu-l pe Iafet și punându-l să locuiască în corturile lui Shem”²⁶.

El insistă pe faptul că lucrarea de propovăduire către *neamuri*, realizată de Pavel, a fost mult mai dificilă decât predicarea către evrei, numit poporului lui Dumnezeu. (Contra Ereziilor IV. Cap. 24,2). În acest fel, el își plasează lucrarea de convertire a popoarelor în continuarea apostolatului lui Pavel, ca fiind îndeplinirea promisiunii pe

²⁴ Dem. 49. 80.

²⁵ Dem. 95. 108.

²⁶ AH III, 5. 3.

care i-a făcut-o lui Dumnezeu lui Noe. Pe scurt, Irineu își motivează acțiunile pastoral-misionare prin vechime și continuitate pe linia Sem și Iafet în Vechiul Testament și Sfântul Apostol Pavel în Noul Testament, cu o finalizare concretă în Biserică prin reprezentanții săi legitimi, între care se numără și el.

Intenția lui de a demonstra că „lucrarea creștinească îndeplinită profetic în vechiul Testament este preluată și continuată în Noul Testament” este foarte clară²⁷.

El își demonstrează punctul de vedere făcând apel la „cuvintele „curate” ale lui Hristos,, (Contra Ezeziilor, IV, Cap. 1-19), Vechiul Testament și profeția Noului Testament (Contra Ezeziilor, IV, Cap. 20-35), și parabolele lui Hristos (Contra Ezeziilor, IV, Cap. 36-41).

La fel de limpede este și faptul că elocvența folosită pentru a evidenția unitatea și continuitatea dintre Vechiul și Noul Testament a fost în mare parte anti-agnostică.

Episcopul Lyonului combate noțiunea gnostică conform căreia ar exista doi Dumnezei și doi Hristoși, susținând cu tărie că există un singur Dumnezeu, Care a creat lumea și un singur Hristos, Fiul Său întrupat, care are atât natură divină cât și natură umană²⁸.

În mod evident Irineu și-a identificat lucrarea creștinească de convertire din Sudul Europei cu teritoriul geografic moștenit de Iafet.

Există posibilitatea ca apostolul Pavel să fi predicat popoarelor din Galia (celții) în timpul primei sale călătorii misionare (Actele 13-14); Pavel ar fi pretins că a predicat în Illyricum (Romani 15:19) și Dalmația (2 Timotei 4:10) ceea ce ar fi implicat contactul cu populațiile celtice. Aceștia ar fi putut migra în josul Dunării, apoi de-a lungul fluviilor Rin și Ron și si-au întemeiat un centru militar și cultural numit după zeul lor Lugus sau Lug²⁹. Pentru a evidenția caracterul providențial al lucrării sale misionar ecumenice pe baza continuității menționate mai sus, s-a mers până acolo încât s-a identificat Sudul Galiei evanghelizat de Irineu cu teritoriul cunoscut ca fiind moștenirea pe care Avraam i-a lăsat-o fiului său Iafet. Pentru că interpretarea tradițională a textelor biblice susține punctul de vedere conform căruia popoarele europene se numără printre descendenții lui Iafet³⁰.

În timp ce această elocvență a lui Irineu afirmă și susține că Dumnezeu este unic, ea are ca scop identificarea manierei teologice de exprimare și de propovăduire cu modul în care Domnul își dezvăluie planurile și lucrările și împlinirea acestora potrivit propriilor făgăduințe.

---

²⁷ Cf. *Contra Ezeziilor*, IV, 20; vezi analiza la D.V. JEMNA, „Repere biblice ale antropologiei Sf. Irineu de Lyon în cele patru Evanghelii”, *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca*, XIII (2009-2010), p. 201.

²⁸ Ioan GOJE, *Sfântul Irineu apărător al învățăturii creștine*, Cluj-Napoca: Editura Renașterea, 2002, p. 229.

²⁹ Brendan LEHANE, *Early Celtic Christianity*, Edition Continuum, London, 2005, p. 77.

³⁰ A. PAVEL, „Vechiul Testament în preocupările Sfântului Irineu al Lugdunului”, *Altarul Banatului*, 1-3 (1955), p. 9.

Rămâne un semn de întrebare cu privire la reușita acestuia, ținând seama de faptul că într-o societate majoritar păgână în care persecuția creștinilor era permanent prezentă, chiar dacă nu întotdeauna cu aceeași intensitate, Irineu a fost convins de faptul că munca lui pastorală și misionară face parte din lucrarea Domnului și că prin eforturile lui de încreștinare a populațiilor politeiste, ajută la îndeplinirea făgăduințelor lui Dumnezeu către oameni. Totuși, chiar și cei mai aprigi contestatari ai săi, ar trebuie să recunoască că indiferent de resorturile sale motivaționale sau de metodele misionare adoptate, conținutul mesajul său a fost unul profund biblic, în centrul căruia era dobândirea mântuirii³¹.

De altfel, forța spirituală a misionarismului său rezidă tocmai în întruparea cuvântului evanghelic în viața creștinilor, iar motivația sa se încadrează într-un spectru mai larg al unei filozofii creștine menite să transforme istoria omenirii.

CONCLUZII

Activitatea propovăduirii *CUVÂNTULUI SCRIPTURISTIC* a Sfântului Irineu se caracterizează prin extraordinara sa capacitate de adaptabilitate la situații și contexte social-religioase foarte diferite. Pregătirea sa intelectuală și lingvistică deosebită îl face capabil să răspundă într-o manieră concretă, bine argumentată la toate tulburările provocate în sânul Bisericii de gnostici, creștini neofiți sau potențial convertiți. Ceea ce surprinde în bună măsură este atitudinea sa oarecum paradoxală față de adversarii săi, pentru că pe de o parte le contestă învățătura, pe de altă parte se dovedește plin de afecțiune și cordialitate față de păgânii neevanghelizați și neofiții amenințați de practicile păgâne. Este o atitudine de *diplomație religioasă construită pe o idee ecumenică* destul de avangardistă pentru vremurile în care trăia.

De aceea, procesul de identificare a surselor care au stat la baza motivației activității sale misionare a fost și rămâne interesant pentru cercetători, fie că este vorba despre teologi, istorici ai dogmei creștine și ai vieții bisericești, filosofi ai religiei și sociologi.

Activitatea misionară și credința lui Irineu sunt adânc înrădăcinate în filozofia creștină. Chiar dacă, la fel ca alți părinți și scriitori ai primelor veacuri, avea o doctrină eshatologică milenaristă, era convins că implicarea sa în marile controverse doctrinare ale timpului va conduce la împlinirea în timp a dorinței și lucrării lui Dumnezeu.

În lumina celor arătate mai sus, putem să afirmăm că Irineu se prezintă în istorie ca un *misionar ecumenic*, dar și ca un teolog exigent, deși unii ar spune că cele două noțiuni se află mai degrabă în opoziție decât în continuitate sau armonie. Cum se împacă acuratețea și rigiditatea doctrinară cu flexibilitatea diplomatică a viziunii pastorale ecumenice? În mod cert, pentru cei mai mulți dintre contemporanii săi simpla lor alăturare crea confuzie și incertitudine. Nu și pentru Irineu - și, în general, pentru marii părinți ai Bisericii din veacurile următoare - pentru că el își construiește întreaga strategie misionară prin folosirea resurselor interne ale ambelor viziuni prezente

³¹ J. LAWSON, *The Biblical Theology of St. Irenaeus*, Epworth Press, London, London, 1948, p. 3.

în lumea sa, cea conservatoare, care nu accepta nici cea mai mică deviere de la conținutul învățaturii bisericești, și cea mai liberală, care privea mai atent la relațiile inter-umane și la apropierile care putea fi exploatate în perspectiva dobândirii unității creștine, cu riscul de a introduce elemente noi, cel puțin în aparență. Se poate spune că a fost un avangardist al vremii sale pentru că a sesizat potențialul uriaș pe care îl are Biserica, cu condiția ca ea să privească cu mai mare atenție și înțelegere deosebirile dintre oameni, dintre culturi, dintre tradiții. A fost un *vizionar ecumenist* care a știut să-și folosească resursele educației și a credinței sale pentru a transmite tuturor cuvântul Evangheliei lui Hristos.

A înțeles mai bine decât alții că, atât teologia abstractă, redusă doar la definiții doctrinare, la ritualuri rigide, la norme canonice pe care oamenii în general le acceptă în virtutea tradiției, însă nu le înțeleg, cât și misiunea printre eretici, schismatici sau păgâni, fără teologie, fără o învățătură clară, concisă, argumentată, făcută în numele unui Dumnezeu despre care nu știu nimic, vor conduce mai ușor la dezbinare și separare, decât la unitate și comuniune.

Episcopul de Lyon a reușit să evite căderea în una dintre cele două extreme și a adoptat un sistem de valori creștine în care munca misionară cu o *dimensiune ecumenică clară* să fie fundamentată pe cunoaștere teologică profundă și pe aplicarea normelor acesteia în mod concret în funcție de situația religioasă, contextul social sau politic în care se găseau grupurile creștin sau necreștine pe care le avea în vedere.

Ecumenismul primitiv, sau mai bine zis dorința de păstrare a unității creștine în diversitatea modelelor prezente în lumea bisericească cunoscută atunci, a căpătat consistență și coerență prin scrierile și activitatea misionară a Sfântului Irineu de Lyon. Trăind în plină perioadă a persecuțiilor, a fost nevoit să găsească cele mai bune mijloace prin care să-și poată duce la bun sfârșit misiunea, să-și protejeze deopotrivă Biserica și comunitățile creștine, dar și să lase posterității un document istoric care să arate adevărata geografie a grupurilor eretice, gnostice, schismatice, păgâne ale timpului său.

Cu o educație teologică solidă, cu un bagaj lingvistic semnificativ, cu o minte foarte bine organizată, capabil de dialog și de înțelegere a particularităților fiecărui grup creștin sau necreștin în parte, Irineu a reușit un lucru remarcabil, și anume să-i întărească în credință pe cei slabi, să-i aducă la dreapta credință pe cei rătăciți și să-i convingă pe necreștini de superioritatea Evangheliei lui Hristos. De aceea, poate fi considerat pe bună dreptate drept unul dintre stâlpii dezvoltării teologiei creștine a primelor veacuri și *'pionier' al mișcării ecumenice* în sensul ei cel mai profund, și anume dobândirea și consolidarea unității creștine prin acceptarea deosebirilor existente în sânul Bisericii în modul de a-i sluji lui Dumnezeu, fără a altera în vreun fel doctrina care încă își căuta o formă cât mai concretă care să răspundă întrutotul exigențelor Evangheliei lui Hristos. A fost un om care iubea lumea la fel de mult ca pe Dumnezeu și credea cu adevărat în ideea de unitate a tuturor creștinilor sub semnul crucii și învierii lui Hristos.